

ΛΟΓΙΑΡΙΟΝ ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ ΠΑΝΙΟΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΕΠΙ ΤΗ ΕΝΑΡΞΕΙ ΑΥΤΟΥ ΤΗ 20 ΜΑΪΟΥ 1914

Ἡμῖς αἰῶν συμπληροῦται αὔριον ἀπὸ τῆς μεγάλης ἡμέρας, καθ' ἣν ἐν μέσῳ τῶν δακρύων τοῦ Ἴονίου λαοῦ, δακρύων χαρᾶς πλέον μετὰ δάκρυα πολλὰ θλίψεως καὶ μακροῦς πόνους ἐθνικῶν ἀγώνων, ἡ πόλις αὕτη παρίστατο εἰς τὸ θέαμα τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ στρατοῦ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, καὶ εἶδεν ἀλαλάζουσα ὑπὸ συγκινήσεως ἐθνικῆς, ἐπιβιβαζομένην εἰς τὸν ἀπαίροντα στόλον τὴν σημαίαν τοῦ βρεττανικοῦ λέοντος, ἣτις εἶχε κυματίσει ἐπὶ πενήκοντα ὅλα ἔτη ἐν Ἑπτανήσῳ, καὶ ἐχαιρέτισεν ἐνθουσιωδῶς ἐπαιρομένην ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς Κερκύρας τὴν κυανόλευκον.

Ἐν μέσῳ δὲ τῆς γενικῆς χαρᾶς, μεθ' ἧς ἐορτάζουσιν οἱ Ἴονιοι τὴν πεντηχοστὴν ἀμφιετηρίδα τῆς ἐνώσεως, χαίρω καγὼ, ὅτι ἐπεφυλάσσετο εἰς ἐμὲ, βεβαρημένον ἤδη ὑπὸ τῶν ἐτῶν, νὰ προστῶ τῆς ὀργανώσεως τοῦ Πανιονίου συνεδρίου, ὅπερ ἀπεφασίσθη νὰ συνέλθῃ ἐνταῦθα κατ' αὐτὰς ταύτας τὰς ἡμέρας. Θεωρῶ δ' ἐμαυτὸν εὐτυχῆ, κηρύττων τὴν ἐναρξιν αὐτοῦ μὲ πολιαν πλέον τὴν κόμην ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, ὅπου αἱ αὔραι τοῦ Ἴονίου ἐλίκνισαν τὴν βρεφικὴν μου κοιτίδα ἐν τῇ Κερκύρᾳ ταύτῃ, πρὸς ἣν με συνδέουσιν αἱ προσφιλέσταται τῶν ἀναμνητέων τῶν παιδικῶν μου χρόνων

Εὐλόγως δ' ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ συνδεθῇ πρὸς τὰς ἀναμνηστικὰς τῆς ἐνώσεως ἐορτὰς καὶ ἐκθέσεις ἢ σύγκλησις τοῦ συνεδρίου τούτου. Οὕτω δὲν θὰ περιορισθῇ ἡ τέλεσις τῶν ἐορτῶν εἰς μόνους τῖς χαρμοσύνους ἐκδηλώσεις τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς τῶν Ἑπτανησίων ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς μεγάλης ἡμέρας, καθ'

ἦν ἐπανῆλθον εἰς τοὺς μητρικοὺς κόλπους τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ θὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς εὐκαιρία τοῦτο μὲν νὰ λάβωσιν ἔννοιαν τῶν προβεβιωμένων ἐν ἡμέραις ξενοκρατίας, καθ' ἃς ὠνειροπόλουν τὴν ἐθνικὴν ἀνάστασιν καὶ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ αὐτῆς, τοῦτο δὲ νὰνακεφαλαιώσωσιν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς καὶ δηλώσωσιν εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν Ἰονίων νήσων καὶ προκτασχευάσωσι μέλλον εὐδαιμονέστερον χάριν ἑαυτῶν καὶ χάριν τῆς μεγάλης πατρίδος.

Ὅτι δὲ ἡ Ἑπτάνησος εἶχε καὶ ἔχει πάντα τὰναγκαῖα ἐφόδια, ὅπως ἐν τῇ λαμπαδηδρομίᾳ τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας κρατήσῃ ὑψηλὰ καὶ ἀσβεστον τὴν δᾶδα τοῦ ἑλληνισμοῦ, θὰ ἤρκει νὰποδείξῃ καὶ ἡ ἀπλουστάτη ἱστορικὴ ἀναδρομὴ. Ἄπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων παρουσιάζει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἡ ποίησις τὰς εἰκόνας τοῦ Ἀχιλλέου καὶ τοῦ Ὀδυσσεύος καὶ τὰς εἰδυλλιακὰς μορφὰς τῆς Πηνελόπης καὶ τῆς Ναυσικάας, καὶ βλέπομεν πρὸς ἡμῶν πρὸς τοὺς παναρχαίους ἐκείνους θρόνους τοῦ Ἰονίου τοὺς ἐπὶ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ πατριαρχικῶς στηριζομένους παρεζευγμένους τὰς ἀρετὰς ἐκεῖνας τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας, αἵτινες εἶνε ἕκτοτε χαρακτηριστικαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ οἴκου καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας. Οὐδὲ μένουσιν αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ξένοι τοῦ λοιποῦ Ἑλληνικοῦ κατὰ τοὺς μακροὺς αἰῶνας τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν μέσων χρόνων, συνδοξασθεῖσαι καὶ συνταλαιπωρήσασαι, συνυποστᾶσαι πάσας τὰς χαρὰς τοῦ ἔθνους καὶ συντριβεῖσαι ὑπὸ πασῶν αὐτοῦ τῶν συμφορῶν καὶ ὡς ἐξ αὐτῆς αὐτῶν τῆς γεωγραφικῆς θέσεως εἶπερ τινὲς καὶ ἄλλαι παρασυρθεῖσαι εἰς τὴν δίνην, ἣν προεκάλεσεν ἡ βουλιμία τῆς Ἑσπερίας, ἐπιτρεχούσης τὸν ἑλληνικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν τούτοις αἱ μακρὰ ἐκεῖναι καὶ πολλάκις ὀδυνηρὰ περιπέτεια, αἵτινες ἠδύναντο νὰ φανῶσιν ἐπαπειλοῦσαι τὴν εἰς αἰεὶ ἀπόσπασιν τῶν Ἰονίων νήσων ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν λοιπὸν ἑλληνισμὸν συνδέσμου, ἀντὶ νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν ἐθνικὴν ὑπαρξίν τῶν Ἑπτανησίων, ἀπ' ἐναντίας διηυκόλυναν τὴν καρτερι-

κὴν διατήρησιν αὐτῆς καὶ οἶονεὶ ἐστὸμωσαν ἐπ' ἀγαθῷ τὴν ἐλλληνικὴν ἰδέαν παρὰ τῷ Ἰονίῳ λαῷ, ὅστις καὶ κατῶρθωσε νὰ διαφυλάξῃ ἀλώθητα τὰ δύο τιμαλφέστατα παλλάδια τοῦ ἔθνισμοῦ, τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν γλῶσσαν. Καὶ δὴ, μείναντες οἱ Ἑπτανήσιοι ἀπὴλλαγμένοι τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ τοῦ βαρύναντος ἐπὶ αἰῶνας μακροῦς τὸ λοιπὸν γένος καὶ ἀντ' αὐτοῦ ὑποστάντες τὴν ἐλαφροτέραν μοῖραν καθυποτάξεως εἰς τὴν δεσποτείαν ἢ τὴν προστασίαν λαῶν πεπολιτισμένων, οὐ μόνον δὲν ἔπαθον ὑπὸ τοῦ φανατισμοῦ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ τῆς ἐξοντώσεως ἐκείνης, εἰς ἣν ὑπέβαλον τὸν τουρκοκρατηθέντα ἐλληνισμόν οἱ ἀπαδοὶ τοῦ Ἰσλάμ, ἀλλὰ καὶ ἠδυνήθησαν νὰ ἀναδείξωσι τὰς ἠύλογημένας ὑπὸ τῆς φύσεως νήσους αὐτῶν τοῦτο μὲν ἄσυλον τῶν ἐκάστοτε διωκομένων ἀδελφῶν, τοῦτο δὲ φάρον τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅσημέραι λαμπρότερον φέγγοντα ἐν ἡμέραις, καθ' ἃς τὸ λοιπὸν γένος ἐκάλυπτεν ἡ ἀγλὺς δουλείας στυγνῆς.

Πράγματι αἱ τιμαὶ, αἱ μισθοφοραὶ, αἱ διακρίσεις, ἡ εὐμάρεια τοῦ βίου, ἡ λέπτυνσις τῶν ἡθῶν, αἵτινες ὑπῆρξαν ὁ καρπὸς τῆς μετὰ τῶν ἐκ τῆς Ἑσπερίας καὶ τοῦ Βορρᾶ δυναστευόντων ἐπικοινωνίας, δὲν ἀπερρόφησαν οὐδ' ἀφωμοίωσαν τὸ ἐθνικὸν ἐγὼ τῶν Ἑπτανησίων, συντηρηθὲν ἀνέπαφον καὶ ἀκήρατον ἐν μέσῳ πάσης τυχόν εὐεστοῦς καὶ κοινωνικῆς εὐημερίας. Τὸ ἐσπέριον φῶς ἐχρησίμευσε μόνον νὰ φωτίσῃ, ἀλλὰ δὲν κατέφλεξε τὸν Ἰόνιον ἐλληνισμόν. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὁ χαρακτήρ, ὃν προσέλαβον ἐνωρίτερον ἢ παρὰ τῷ λοιπῷ ἐλληνισμῷ, δουλεύοντι ἀκόμη, ἀνθήσασαι αἱ καλαὶ τέχναι τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ προαχθεῖσα λογοτεχνία, ἡ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου ἀνατείλασα ἐπιστήμη, καὶ τέλος, περιτελλομένων ἐνιαυτῶν, ὃ κατὰ μικρὸν ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας καὶ μάλιστα ἐπ' αὐτῆς ἐξελιχθεὶς πολιτικὸς βίος.

Θὰ ἦτο περιττὸν νὰ ὑπομνήσω ὑμᾶς εἰδόμενος τὰς ὑπηρεσίας, ἃς ὑπὸ πάσας ταύτας τῆς ἀπόψεως παρέσχεν ἡ Ἑπτανήσος εἰ

ἑαυτὴν καὶ σύμπαν τὸ ἔθνος. Καὶ ἀπλῆ ἐπίδειξις αὐτῶν θὰ ἦτο ὕμνος πρὸς τὴν Ἑπτανήσον, ἐγὼ δ' αἰσθάνομαι ἀδυναμίαν νὰ λάβω ἀνὰ χεῖρας τὴν λύραν ποιητοῦ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ταύτῃ τῶν νήσων, αἵτινες ὑπῆρξαν ἡ γενέτειρα τῶν ποιητῶν. Ἐπιτραπήτω μοι δὲ μόνον ἐν τῇ ἐπισήμῳ ταύτῃ ἡμέρᾳ νὰ φαντασθῶ ἑμαυτὸν ἐπισκοποῦντα ἐντεῦθεν ὡς ἀφ' ὑψηλοῦ, ὡς ἀπὸ ἄλλου τινὸς Κύνθου, τοῦ ὄρους τῆς ἱερᾶς Δήλου, τὰς περὶ τὴν Κέρκυραν κυκλάδας τοῦ Ἴονίου καὶ νὰ ρίψω ὀλίγα ἄνθη εἰς τὴν μνήμην μεγάλων πράξεων καὶ ἐνδόξων ὀνομάτων, ὧν ἕκαστον εἶνε αὐτόγρημα δηλωτικὸν ἰδίου σταθμοῦ ἐν τῇ πνευματικῇ σταδιοδρομίᾳ ἢ ἐν τῇ πολιτικῇ προόδῳ τοῦ ὅλου ἔθνους.

Τίς ἐξ ὑμῶν ἀγνοεῖ τὴν ὑπέροχον ὑπηρεσίαν, ἣν παρέσχεν ἡ Ἑπτανήσος, ἐθνικώτατα ἅμα καὶ πολιτικώτατα συνδυάσασα τὴν ἐκ τῆς Ἑσπερίας ζωὴν καὶ κίνησιν πρὸς τὴν παροχὴν ἀσύλου εἰς φεύγοντα τὴν τουρκικὴν δουλείαν φιλότεχνα τέκνα τῆς μεγάλης πατρίδος; Ἡ Κέρκυρα καὶ ἡ Ζάκυνθος δὲν ἔδωκαν οὐ μόνον ἄρτον, ἀλλὰ καὶ δύναμιν εἰς τὸν χρωστῆρα τῶν Κρητῶν μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς μεγαλονήσου ὑπὸ τῶν τουρκικῶν σιφῶν;

Δὲν ἐδόθη οὕτως ἀφορμὴ νάναπτυχθῇ ἡ μικτὴ ἐκείνη κρητοεπτανησιακὴ γραφικὴ, ἧς εὐχταία θὰ εἶνε ἡ ἐν λεπτομερείᾳ ἐξέτασις νῦν, ὅτε πλέον ἤρχισαμεν τέλος μελετῶντες ὅλας τὰς φάσεις τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου καθ' ἀπάσας τὰς περιόδους; Καὶ δὲν εὔρεν ἐν ταῖς νήσοις ταύταις προστασίαν ἅμα καὶ ζώπυροι πρὸς καλλιτεχνικὴν ἀνάδειξιν ἐκ τῆς τουρκοκρατουμένης Πελοποννήσου φυγῶν ὁ Παναγιώτης Δοξαράς; Ἡ μὴ δὲν ἔτυχεν ἐν Ἑπτανήσῳ ἀνακουφίσεως καὶ πεδίου ἐξαιρέτου δράσεως ἡ τέχνη τῶν φευγόντων τὴν τυραννίδα τοῦ Ἀλῆ Καλαρυτιωτῶν τορευτῶν; Καὶ δὲν συνδέεται πρὸς ὅλην ταύτην τὴν πατριωτικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἐν ταύτῳ κίνησιν ἢ ἐν τῇ τέχνῃ ἀριστεία τοῦ γλύπτου Προσαλένδη καὶ τῶν Ἰονίων ζωγράφων, ἐν οἷς πρωτοστατοῦσιν οἱ Κεφαλλῆνες Ἰζαγκαρόλος, Πιτσαμά-

νος καὶ Καρανδηνός, ὁ Κερκυραῖος Τσανφουρνᾶρος, οἱ Ζακύνθιοι Καντούνης καὶ Πλακωτός;

Μεταξὺ δὲ τῶν ἐν τῇ παιδείᾳ διαλαμψάντων Ἑπτανησίων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, τῶν λογίων ἱεραρχῶν, τῶν παιδαγωγικῶν ἀποστόλων, τῶν γλαφυρῶν λογοτεχνῶν τῶν συνδυασάντων ἀναποσπᾶστως τὰ γράμματα πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν ἑλληνισμὸν πῶς νὰ λησμονήσωμεν τοὺς κορυφαίους, τὸν Νικόδημον Μεταξᾶν ἐκεῖνον τὸν ἰδρῦσαντα τὸ πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Νικηφόρον Θεοτόκην, τὸν Εὐγένιον Βούλγαρην, τὸν Ἕλιαν Μηνιάτην, τὸν Σπυρίδωνα Ζαμπέλιον, τὸν Πέτρον Βράϊλαν, τὸν Ἀνδρέαν Μουσταξόδην, τὸν ἰδρυτὴν τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης σχολῆς, περὶ ἧς θά μοι ἐπιτρέψητε νὰ σας ἐπασχολήσω εἰδικώτερον ἐν τινὶ τῶν συνεδριῶν ἡμῶν;

Δὲν λείπεται δὲ τρανότατα δείγματα τῆς φιλοπατρίας λογίων Ἑπτανησίων, οἵτινες καὶ ἐκπατριζόμενοι συνδυάζουσι τὸν ἐν τῇ ξένη βίον πρὸς ἀγαθὰς ὑπὲρ τοῦ ὄλου γένους παρεχομένας ὑπηρεσίας. Τοιοῦτος ἐπὶ παραδείγματι ὁ Κερκυραῖος Θωμᾶς Φλαγγίνης ἐκεῖνος ὁ τὸν ἀπὸ τῆς δικηγορίας ἐν Βενετίᾳ κτηθέντα πλοῦτον ἀφιερῶσας εἰς ὑπανδρείαν πτωχῶν Ἑλληνίδων, εἰς ἐξαγορὰν Χριστιανῶν αἰχμαλώτων, ἐξ-ανδραποδισθέντων ὑπὸ Τούρκων, καὶ εἰς τὴν ἰδρυσιν ἑλληνικοῦ νοσοκομείου καὶ ἑλληνικοῦ φροντιστηρίου ἐν Βενετίᾳ. Οὐδ' εἶνε μικρότεραι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Ζακυνθίου λογίου Γεωργίου Βενδότη, τοῦ ἰδρῦσαντος τὸ πρῶτον ἐν Βιέννῃ ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον, ἐξ οὗ ἐξεδίδοντο βιβλία φωτίζοντα ἅμα καὶ φρονηματίζοντα τὰ ὑπόδουλον γένος. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ γυναικεῖος κόσμος τῆς Ἑπτανήσου ἐνίοτε, προτρέχων τῶν χρόνων, συμπαρεσκεύαζεν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ τὴν πνευματικὴν ἐκείνην ἀνάστασιν τῶν Ἰονίων, ἧτις ἐπήγαγε κατόπιν τὴν ἐθνικὴν ἀναγέννησιν. Παράδειγμα ἔστω ἡ λογία Ἰσαβέλλα Θεοτόκη Ἀλβρίτση, ἡ φίλη τοῦ Φωσκόλου, τοῦ Κανόβα καὶ

τῆς κυρίας Στάελ, ἥς τὸ ἄνομαστὸν διεθνὲς σαλόνιον ἐν Βενετία συνεκέντρονε τοὺς λογάδας τῆς διανοίας τοὺς ἐπισκεπτομένους ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος τὴν πόλιν τῶν τεναγῶν καὶ οὗτου ἰσως αὐτὸς ὁ Βύρων ἠσθάνθη τοὺς πρώτους ὡπὲρ τῆς Ἑλλάδος παλμούς τῆς καρδίας ἐκείνης, ἥτις ἔμελλε νὰ παύσῃ πάλλουσα ἐν μέσῳ τῶν ἡρώων τοῦ Μεσσαλογίου. Οὐδ' ἔδρασεν ὀλιγώτερον ἐν Ἰταλία ἢ φιλῆ τοῦ Μουστοξύδου Μαρία Πετριτίνη, ἥτις σὺν τοῖς ἄλλοις συνήργησεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου τοῦ Sonzogno ἐν Μεδιολάνῳ ἔκδοσιν ἰταλικῶν μεταφράσεων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Ἐν τούτοις δ' ἡ Ἑσπερία καὶ ἰδίως ἡ Ἰταλία εἶχεν ἀνοίξει εἰς φιλοπροόδους Ἴονίους τὰς πύλας τῶν πανεπιστημίων αὐτῆς χάριν σπουδῆς τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Ἑπτανήσιοι ἐπιστήμονες μετήγγιζον εἰς τὴν πατρίδα τὰ ἐπιστημονικὰ διδάγματα ἢ ἀνήρχοντο ἐν τῇ ξένη τὰς κλίμακας τῆς ἐπιστημονικῆς ἱεραρχίας ἰσότιμοι πρὸς ἄλλογενεῖς σοφοὺς. Μεταξὺ δὲ τοσούτων Ἴονίων καθηγητῶν, ἰδίως ἰατρῶν, ἐν ἰταλικοῖς πανεπιστημίοις ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσω τοῦ Ἰακώβου Πυλαρινοῦ, οὗ τὸ ὄνομα συνδέεται πρὸς τὰς πρώτας μελέτας περὶ τοῦ ἰνοφθαλμισμού κατὰ τὸν ἐπιχωριάζοντα παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ τρόπον, τοῦ ἐγκεντρισμοῦ διὰ τοῦ πύου τῶν φλυκταινῶν. Προπαρεσκευάσεν οὕτως ὁ ἐπιφανὴς Κεφαλλῆν, οὗ ὁ τάφος κεῖται ἐν Παταβίῳ, τὴν περιώνυμον καὶ φιλάνθρωπον ὑπὸ τοῦ Γέννερ ἀνακάλυψιν τοῦ δαμαλισμοῦ. Ὅποῃαι ἀληθῶς μεγάλαι εὐεργεσίαι, εἴταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἀνοίγει τὴν ὁδὸν τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου, ἐλευθεροῦσα ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ πνεύματος, οὐχὶ ἀλιγώτερον βαρείας τῆς δουλείας τοῦ σώματος.

Οὕτω παρεσκευάζετο ἐν Ἑπτανήσῳ τὸ ἔδαφος τῆς ἐπιστήμης ὡς πνευματικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἄμα παράγοντος, καλλιεργουμένης ὁσημέραι μᾶλλον ἐν ταῖς ἡμέραις, καθ' ἃς ἐξή-

πλωσε τὰς πτέρυγας αὐτῆς εἰς τὴν Ἑπτανήσον ἢ προστασία ἔθνους φιλελευθέρου ὡς τὸ ἀγγλικόν. Καὶ ἦλθεν ἡ ὥρα καθ' ἣν ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς πνοῆς τῆς ἀρχαιότητος καὶ θαυμαστῆς τῆς ἐλληνικῆς παιδείας Βρεττανὸς ἰδρυσεν ἐν Κερκύρα τὴν Ἴονιον ἀκαδημίαν, ἣτις ὑπῆρξε τὸ πρῶτον πανεπιστήμιον τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Οὕτως ἀπὸ τῆς νήσου τῶν Φαιάκων ἤκουσθη τὸ πρῶτον ἡ νέα ἐπιστήμη λαλοῦσα τὴν πάτριον ἐλληνικὴν ἐν ἡμέραις, καθ' ἃς οὐδὲ λόγος ἠδύνατο νὰ γείνη ἀκόμη περὶ ἰδρύσεως πανεπιστημίου ἐν ταῖς Ἀθήναις ἐκεῖναις, ὅπου ἐδυνάστευον ἀκόμη οἱ ὁμόφυλοι τοῦ Τούρκου πορθητοῦ καὶ ὅπου δεκατρεῖς ἤδη αἰῶνας ἦσαν κλεισταὶ αἱ πύλαι τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτ' ἔλαβον ἀνά χειρας τὴν βακτηρίαν τοῦ ἐξορίστου οἱ τελευταῖοι φιλόσοφοι τῆς πόλεως τῆς Παλλάδος.

Οὕτως ἐξηυγένιζον τὸ πνεῦμα καὶ ἐφρονημάτιζον τὰ πλήθη, μεγίστην ἔμα τελοῦσαι ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν ἐν Ἑπτανήσῳ, αἱ καλά τέχναι, ἡ λογοτεχνία, ἡ ἐπιστήμη, καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀνατελλούσης ἀναστάσεως τοῦ γένους ἐβλάστησαν ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις τῆς ποιήσεως τὰ εὐωδέστατα ἄνθη. Ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἀγῶνος μέχρι τῶν χθιζὰ καὶ πρῶιζα ἡμερῶν ἔσπειραν αἱ ἀνθόσπαρτοι νῆσοι εἰς ὄλον τὸν ἐλληνικὸν κόσμον τὰ μέλη, τὰ ἔπη, τὰ δράματα καὶ τὰς σατύρας τοῦ Ἰωάννου Ζαμπελίου, τοῦ Ἀνδρέου Κάλβου, τοῦ Γεωργίου Τερτσέτη, τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου, τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου, τοῦ Ἀνδρέου Λασκαράτου, τοῦ Γερασίμου Μαρκοῦ, κινήσαντα βαθύτατα τὰς χορδὰς τῆς ἐλληνικῆς καρδίας καὶ τονώσαντα τὸ γένος. Καὶ ἐν μέσῳ τῆς πλειάδος ταύτης τῶν Ἰονίων ποιητῶν ἤκουσεν ἤδη ἐνωρὶς τὸ μαχόμενον ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως γένος ἀπὸ τῆς γενετείρας τοῦ Φωσκόλου τὴν μελωδίαν τῆς Ζακυνθίας σειρῆνος ἐκείνης, ἣτις ἀπὸ τῶν ἀνθισμένων κήπων τῆς μυροδόλου νήσου ἔφαλε τὰς ἀθανάτους ἐκείνας

στροφάς, ὧν ἕκαστος στίχος ἦτο καὶ μία ἔμπνευσις καὶ ἐχαιρέτισεν ἐνθουσιώδης τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἐλευθερίαν·

Ἐπὶ τὰ κίονα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ ἄν' πρῶτ' ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, λευθεριά.

Καὶ τοὺς στίχους ἐκείνους τοὺς ἐμπνευσμένους τοῦ Ζακυνθίου ψάλτου ἀνύψωσε διὰ τῆς μαγείας τῆς μουσικῆς τοῦ ράβδου ὁ Κερκυραῖος μελοποιὸς εἰς τὸ αἰωνόβιον ἐκεῖνο μουσοῦργημα, ὅπερ ὡς ἔθνικὸς ὕμνος ἐδόνησεν ἐπὶ μακρὰς ἤδη δεκαετηρίδας τῆς καρδίας ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων καὶ προκαλεῖ ἀκόμη σήμερον καὶ θ' προκαλεῖ εἰς αἰεὶ ῥίγη ἔθνικῶν συγκινήσεων. Ἀποκαλυπτόμενοι δὲ πρὸ τῆς ἀκροάσεως τοῦ ἔθνικοῦ ὕμνου, ὡς ἀποκαλυπτόμεθα πρὸ τῆς ἔθνικῆς σημαίας, μὴ λησμονῶμεν, ὅτι τὸν ἔθνικὸν ἡμῶν ὕμνον ἐκεῖνον χρεωστούμεν εἰς δύο μεγάλα τέκνα τῆς Ἑπτανήσου, καὶ, ὅταν μετ' ὀλίγα ἔτη πανηγυρίσωμεν τὴν ἑκατοστὴν ἐπέτειον τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, εἰς τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων, οἵτινες διὰ τῶν ὀπλῶν ἐμεγάλυναν τὴν πατρίδα τῷ 1821 καὶ τῷ 1912, συμπαρατάξωμεν τὰ ὀνόματα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ καὶ τοῦ Νικολάου Μαντζάρου, ὧν ὁ ὕμνος ἐσυμβόλιζεν ἐν μέσῳ τῶν τάξεων τῶν μαχομένων αὐτὴν τὴν ἀγωνιζομένην καὶ νικῶσαν πατρίδα.

Ἄλλὰ μὴ ἡ Ἑπτανήσος ὑπηρετήσῃ τὸν ἑλληνισμόν μόνον διὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης, τῆς ἱπιστήμης, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς μελωδίας; Μὴ δὲν ἐπεφυλάσσετο εἰς αὐτὴν νὰ συντελέσῃ παντοειδῶς εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα τῆς καλιγγενεσίας διὰ τῆς ξενίας ἢν παρέσχεν εἰς τοὺς τυραννουμένους καὶ τοὺς ἀγωνιζομένους, δι' αὐτῆς τῆς συμμετοχῆς εὐγενῶν αὐτῆς τέκνων εἰς τὸ ἀπελευθερωτικὸν ἔργον; Αἱ νῆσοι τοῦ Ἴονίου δὲν ἐχρησίμευσαν ἀνέκαθεν ὡς ἄσυλον τῶν καταδιωκόμενων ἐν

ἡμέραις πονηραῖς; Δὲν ἤνοιξε μετὰ τῶν ἄλλων νήσων τοὺς κόλπους ἢ Κέρκυρα εἰς τοὺς ἐκ Πελοποννήσου φυγάδας μεσοῦντος τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, δὲν ὑπεδέχθη ἀδελφικῶς καὶ ἐνεσωμάτωσεν ἐν ἑαυτῇ τοὺς υἱοὺς τῆς Κρήτης, περιπτούσης εἰς τὴν δουλείαν τῶν Ὀθωμανῶν, δὲν ἐξένισε φιλο-θρώπως τοὺς γόνους τοῦ Σουλίου καὶ τῶν Καλαρρυτῶν; Δὲν ἔδωκε στέγην εἰς τοὺς Παργίους, ἐναποθέσαντας ἐδῶ ὡς ἐνέχυρον πατριωτικῆς πίστεως τὰ λάβαρα καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ τὰ σκευῆ τῶν πατρῶν ἐκκλησιῶν μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐπ' ἔσχατων θεοσδότου ἀναστάσεως;

Πρέπει δὲ νάνατρέξωμεν μέχρι τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς αἱ νῆ-και τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἐν Ἰταλίᾳ εἶχον περιστήσει εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον τὴν βενετικὴν πολιτείαν διὰ νὰ εὐρω-μεν Ἐπτανησίους πατριώτας, ἐν οἷς ἐξέχει ὁ Ἰωάννης Κρασ-σᾶς, μετὰ τοῦ Ἰωάννου Βηλαρᾶ ἐν Βενετίᾳ, τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ πόλει, ὅπου εἶχε καθειρχθῆ ὁ Πέτρος Μεταξᾶς ἄλλοτε ἐνεκα συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐπὶ Ὀρλώφ ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννή-σου, βυσσοδομεύοντας σχέδιον ἐθνικῆς συνωμοσίας, ἥτις ἐνέ-βαλεν αὐτοὺς εἰς σοβαροὺς κινδύνους καὶ ἤθελεν ἰσως ἀναδείξει πρωτομάρτυρας τῆς ἐλευθερίας ἀντὶ τοῦ Ῥήγα ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ μαρτυρίου τοῦ μεγάλου Θεσσαλοῦ, ἂν μὴ ἔσωζεν αὐ-τοὺς προλαβοῦσα ἢ πτώσις τῆς πολιτείας τοῦ Ἁγίου Μάρκου ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ μεγάλου Κορσικανοῦ.

Ἄρκεῖ κατόπιν ἡ μνεῖα τῆς διατριβῆς τοῦ Κολοκοτρῶνῃ ἐν Ζακύνθῳ, τῶν ἀγῶνων τῶν Μεταξάδων ἐν Πελοποννήσῳ, τῆς πατριωτικῆς δράσεως τῆς λεγομένης Ἐπιτροπῆς τοῦ ἀγῶνος ἐν Ζακύνθῳ, ἣν ἀπετέλουν ὁ Διονύσιος Ῥώμας, ὁ Παναγιώτης Στεφάνου καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δραγῶνας, τῆς ἐν Ἡπείρῳ εὐγενοῦς θυσίας τοῦ Ναθαναὴλ Δομενεγίνῃ τῷ 1854 διὰ νὰ καταδειχθῆ, ὅτι καὶ διὰ τοῦ χρήματος αὐτῆς καὶ διὰ τοῦ αἵμα-τος συνειργάσθη ἢ Ἐπτάνησος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπολυτρώ-

σεως τῆς μικρᾶς γωνίας, ἥτις ἀπετέλεσε τὸν πρῶτον πυρῆνα Ἑλλάδος ἐλευθέρως.

Καί ὅτε δὲ, πρὶν ἢ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ πρῶτος βασιλεὺς, ἡ νικηφόρος Ἑλλάς ἠδυνήθη νὰ κατασταθῇ τὸ πρῶτον εἰς ἐλευθέραν πολιτείαν, τίνα ἄλλον ἀνέδειξαν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος οἱ ἠλιοκαεῖς παλαιμάχοι τοῦ ἔθνικοῦ ἀγῶνος ἢ τὸν μέγαν ἐκείνον Κερκυραῖον, εἰς οὗ τῆς δεξιᾶς χεῖρας, τὴν ἐν τῇ πανευρωπαϊκῇ πολιτικῇ δεδοκιμασμένην πείραν, τὴν ὀξεῖαν διάνοιαν καὶ τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν ἠδύναντο θαρροῦντες νὰ ἐμπιστευθῶσι τὰς τύχας τοῦ ἔθνους; Κοιμοῦ ἤσυχος ἐν τῷ ἐρημικῷ σου τάφῳ τῆς Πλατυτέρας, Ἰωάννη Καποδίστρια, βέβαιος ὢν, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς οὐδέποτε θὰ λησμονήσῃ ἐκείνον, ὃν ἀτοργικῶς ὠνόμασε Μπαρμπαγιάννην, ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς βλος θὰ μνημονεύῃ εἰς αἰεὶ εὐγνώμων τῶν μεγάλων σου ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ ἔθνος.

Τοιαῦται ἀναμνήσεις συνεχοῦς καὶ μακρᾶς ἀλληλεγγυῆς μετὰ τοῦ λοιποῦ ἔθνους, τσαῦται ἔθνικαὶ ὑπηρεσίαι τῶν Ἰονίων καθίστανον εἰς αὐτοὺς παρ' ὄλην τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νήσων ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ἔτι μᾶλλον ἐπώδυνον τὸν χωρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Διὰ τί νὰ εἶνε μακρὰν τῶν κόλπων αὐτῆς ἐκείνοι, οἵτινες, καίπερ ἐν ταῖς πικροτάταις τῶν ἡμερῶν ὀλιγώτερον τῶν τουρκοκρατουμένων πάσχοντες, συνήλθουν ὁμῶς μετὰ τῶν ὀδυνωμένων πέραν τοῦ Ἰονίου ἀδελφῶν; Διὰ τί νὰ μὴ δικαιῶνται νὰ συμπράττωσιν εἰς τὴν ἐπαύξησιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀπελευθερωθέντος ἔθνους ἐκείνοι, οἵτινες εἶχον πρότεροι ἐν πολλοῖς φωτισθῆ καὶ φωτίσει, ἀναπτυχθῆ καὶ ἀναπτύξει; Πῶς νὰ στερῶνται τῆς εὐκαιρίας νὰ καταβάλωσι καὶ αὐτοὶ ἓνα λίθον εἰς τὸ οἰκοδόμημα τὸ μικρὸν τῆς χθῆς, ὅπερ ἠδύναντο νὰ συναπεργασθῶσι μέγα; Πῶς νὰ μὴ μετέχωσι καὶ αὐτοὶ πάσης ἔθνικῆς χαρᾶς, νὰ μὴ συνεπικουφίωσι πᾶν ἔθνικὸν ἄλγος; Ἦσαν καὶ αὐτοὶ μέλη τῆς αὐτῆς μεγάλης ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ἣν δὲν εἶχαν διαλύσει

αί περιπέτειαί μακρῶν αἰώνων, ἧς τὴν συναλληλίαν δὲν εἶχον διασπάσει οὔτε αἱ συμφοραὶ οὔτε ἡ διασπορά. Ἐξηκολούθουν νὰ αισθάνωνται ἑαυτοὺς συναποτελοῦντας σῶμα ἐν καὶ ψυχὴν μίαν μετὰ τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων, καὶ σημαίαν αὐτῶν ἤθελον τὴν σημαίαν τῆς Ἑλλάδος ἐκεῖνοι, ὧν ὁ ποιητὴς καὶ ὁ μουσουργὸς εἶχον χαρίσει εἰς τὴν πατρίδα τὸν πανελληνιον ἐθνικὸν ὕμνον.

Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ὁ κόθος τῆς ἐνώσεως. Ἐκείθεν ἐξεβλάστησαν οἱ ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνες, ἀγῶνες συνδεόμενοι πρὸς θυσίας πατριωτικὰς ἀνταξίας ἡρώων, πρὸς ὑπερορίας μαρτυρικές, πρὸς καρτερίαν θαυμαστήν, ἀγῶνες περιλαμβόμενοι ὑπὸ τῆς ἀγλῆς φιλοπατρίας ὑπερόχου, περιλαμβάνοντες σκηναὶς συγκινητικωτάτας καὶ τέλος στεφθέντες ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας ἐκείνης, ἧς σήμερον ἐορτάζομεν τὰ ἐπινίκια.

Δὲν εἶνε ἔργον ἐμὸν νὰ ὑμνήσω τὸν μέγαν τοῦτον ἀγῶνα καὶ τὰς περιπετείας τοῦ ρίζοσπαστισμοῦ, οὗ τὸν πανηγυρικὸν θέλετε ἀκούσει τὴν ἐσπέραν τῆς αὔριον ἀπὸ χειλέων πολὺ ἀρμοδιωτέρων καὶ ρητορικωτέρων. Οὐδὲ εἶνε ἀνάγκη νὰ καταδείξω τί μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐνώσεως, ἐν μέρει δὲ καὶ πρὸ αὐτῆς συνεισῆνεγκε μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν ἡ Ἑπτάνησος εἰς τὴν παγίωσιν τοῦ βασιλευομένου κράτους διὰ τῆς ἐν αὐτῷ βελτιώσεως τῆς διοικήσεως, τῆς δικαιοσύνης, τῆς παιδείας, τῆς διπλωματικῆς ὑπηρεσίας, τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως τοῦ ἔθνους διὰ τῶν ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων ἀναδειχθέντων ἀνωτάτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας, διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος, ἀνωτάτων δικαστῶν, καθηγητῶν, στρατιωτικῶν.

Ἐγὼ ἠθέλησα νὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τὸ νὰ διεξέλθω ἀκριβῶς ὅποιοι οἱ κοῖνοι δεσμοὶ οἱ συνδέοντες τὴν Ἑπτάνησον πρὸς τὸ λοιπὸν ἔθνος, ὅποιαί αἱ ἐν τελείᾳ συνειδήσει τῆς ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης ὑπ' αὐτῆς παρασχεθεῖσαι εἰς τὸν ἑλληνισμὸν ὑπηρεσίαί. Συνωδυνήθη μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἀπάντων καὶ συνηυφράνθη, συνεδάκρυσεν ὁμοῦ καὶ συνω-

φρυώθη, καὶ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἠσθάνθη ἐν ἡμέραις χαρᾶς ἐπανερχομένην ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς τῆν γαλήνην καὶ τῆν αἰθρίαν. Πᾶς νυγμὸς πλήσσω τὰ σπλάγχνα τῆς πατρίδος ἐκέντησε καὶ τὰ στήθη τῶν Ἰονίων, πᾶσα ἐλπίς ἀναζωογονήσασα τὸ Πανελλήνιον ἐφαιδρυνε μὲ τὰς ἀκτῖνας αὐτῆς καὶ τῆς Ἑπτανήσου τὴν καρδίαν. Ἐζῆσε καὶ αὐτὴ τὸν βίον τοῦ ἔθνους ὅλου καὶ συμμετέσχε τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος. Αἱ δὲ μακάριαι σκιαὶ τῶν ἀπεργασαμένων τὴν πολυπόθητον ἔνωσιν, ἧς πανηγυρίζομεν τὴν πεντηκονταετηρίδα, περιπολοῦσαι ἡμᾶς ἐνταῦθα ταύτας τὰς ἡμέρας, δύνανται νὰ εἶνε εὐτυχεῖς, ὅτι τὰς παράμονάς τῶν ἡμερῶν τούτων ἔστεψε καὶ τὴν Ἑπτάνησον μετὰ τῶν Πανελλήνων ἐν νωπὸν φύλλον τοῦ στεφάνου, δι' οὗ περιεκοσμήθη τὸ ἔθνος νικηφορῆσαν.

Ἄνευ παραπόνου ἐρράντισε καὶ αὐτὴ μὲ τὸ αἷμα τῶν τέκνων τῆς τὰ πεδία μαχῶν πολυνέκρων, χαίρουσα ἐστεφανώθη καὶ αὐτὴ μὲ τὰς δάφνας μεγάλων νικῶν, ἔχυσε καὶ αὐτὴ τὸ δάκρυ τῆς ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πολυκλαύστου Βασιλέως, αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ νυμφαγωγῆσαντος αὐτὴν εἰς τὴν παστάδα τοῦ ἔθνους. Διὰ τοῦτο δικαίως ἐορτάζουσα τῶρα ἐν ἀγαλλιάσει τὴν ἀναμνηστικὴν πανηγυριν τῆς ἐνώσεως, μετὰ διπλῆς χαρᾶς βλέπει προϊστάμενον τῶν ἐορτῶν τούτων ἐνταῦθα τὸν νικηφόρον Ἄνακτα, τὸν πατέρα τῆς πατρίδος. Ἀναβαπτίζεται οὕτω τὰς ἡμέρας ταύτας, καθ' ἃς τελεῖ τὰ ἐλευθέρια, εἰς νέαν ἐθνικὴν κολυμβήθραν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Ἐκείνου, οὗ αὐτὴ ἡ παρουσία, οὗ πᾶς λόγος, οὗ πᾶν ἔργον, οὗ πᾶν νεῦμα διαγράφει καὶ εἰς τὴν Ἑπτάνησον ὡς εἰς σύμπαν τὸ γένος τὰς ἐντολὰς τῆς αὔριον, τὸ πρόγραμμα τοῦ μέλλοντος. Εἶνε τὸ πρόγραμμα τὸ συνοψιζόμενον εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν λέξιν, ἣν ὡς στρατηλάτης ἔβροντοφώνησε τὸ πρῶτον ἀνά τὰς φάραγγας τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπὶ τῶν δειράδων τῆς Ἡπείρου καὶ μέχρι τῶν προθύρων τῆς Σόφιας ὡς σύνθημα τοῦ στρατευομένου λαοῦ του, **Ἐμπρός, πάντοτε Ἐμπρός.**